

SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

BUDAPEST, HŐSÖK TERE

A KIÁLLÍTÁST RENDEZTE - JERGER KRISZTINA

KURÁTOROK: TÖRÖK LÁSZLÓ, DÁGI MARIANNA

NYITVA: 2003. XII. 16. - 2004. II. 22.

FELELŐS KIADÓ - MOJZER MIKLÓS

TERV - BÁRD JOHANNA

FÉNYKÉPEK - MÁTYUS LÁSZLÓ

NYOMTATÁS - MESTER NYOMDA

antenna © hungária

AZ ÉVSZAK MŰTÁRGYA

2003. TAVASZ NYÁR ŐSZ TÉL

SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM — ANTIK GYŰJTEMÉNY

BIZÁNCI MŰVÉSZET EGY EGYIPTOMI FALUBÓL A Szépművészeti Múzeum festett díszű tárolóedénye

Kr. e. 332-ben Nagy Sándor meghódította Egyiptomot. Nagy Sándor halála után birodalmát tábornokai osztották fel maguk között. Egyiptomban Lagos fia Ptolemaios leszármazottai uralkodtak egészen Kr.e. 30-ig. A Ptolemaiosok uralmának első századában nagyszámú görög bevándorló érkezett Alexandriába, a Nagy Sándor által alapított pompás új fővárosba és a vidéken alapított görög városokba.

A görög lakosság eleinte teljesen elkülönült a falvak és a vidéki városok bennszülött egyiptomi népességétől. Egyiptom új uralkodói, részint gyakorlati politikai megfontolásból, részint pedig az egyiptomi kultúra és istenek iránti hagyományos görög tisztelettől vezérelve megőrizték az ősi egyiptomi vallás intézményeit, fenntartották az egyiptomi istenek templomait és papságát. Az egyiptomi uralkodói ideológia, kultuszok, és intézmények továbbélésének köszönhetően az új fővárosban és a görög településeken kibontakozó hellénisztikus stílusú művészet mellett továbbéltek a fáraónikus

építészeti formák, az egyiptomi művészet időtlen témái és kifejezőeszközei is. A görögök és egyiptomiak között fokozatosan kialakuló társadalmi kapcsolatok, az egyiptomi vallás kisugárzása, s az uralkodó elit igyekezete, hogy az egyiptomi lakosság számára is vonzó értelmezéssel lássa el a dinasztia számára különösen fontos görög isteneket, etnikai keveredéshez, istenek kölcsönös átértelmezéséhez, a művészetben pedig a görög és egyiptomi formák és stílusáramlatok ötvöződéséhez vezetett.

Noha az istenek tiszteletének formái a görög és az egyiptomi templomokban különbözőek maradtak, Kr. e. 30, Egyiptom római meghódításának idejére az egyiptomi istenségek már fontos részévé váltak a görög származású lakosság vallásosságának. Ugyanakkor az egyiptomi népesség is elfogadta ősi isteneinek görög értelmezését s már nem tekintette a görög írásbeliséget, a hellén kultúrát egy idegen elnyomás rákényszerített eszközeinek.

A görög nyelv és kultúra presztízse és egyesítő ereje elemi fontossággal bírt a Földközi-tenger keleti országait meghódító Róma számára. A római uralom tovább ösztönözte az egyiptomiak és görögök közötti etnikai és kulturális közeledést és ezzel hozzájárult ahhoz, hogy, először a történelem folyamán, Egyiptom a mediterrán világ szerves részévé váljék. Egyiptom építészete, szobrászata,

festészete és iparművészete a késő-római (3–5. század) és kora-bizánci (5–7. század) korban az egykorú mediterrán kultúra szerves részét alkotta. Ugyanakkor megőrződtek az alexandriai hellénisztikus művészet egyes hagyományai is, mint azt a reliefszobrászatban a figurák térbeli viszonyának illuzionisztikus ábrázolása vagy a festészetben és a textilművészetben az emberi alakok és a drapériák klasszicizáló kivitele mutatja.

A kereszténység terjedésével a 4. század közepétől a művészeti kifejezés klasszikus hagyományai új, a keresztény témák és jelképes ábrázolások által meghatározott formanyelvvel ötvöződtek. Az új formanyelv kialakulását nagyban befolyásolták a kereszténység keleti központjaiban, elsősorban is Konstantinápolyban (a késő-római és bizánci birodalom fővárosában), és az egyiptomi Alexandriában alkotott képtípusok és formák. A keresztény tanítást, a bibliai elbeszéléseket képekké fogalmazták, s e képeket „felírták” a templomok falaira, hogy értelmüket a papok az istentiszteletek alkalmával megvilágítsák, s a hívők eszébe és szívébe vésésük — de az új hit beszélő képei és szimbólumai elemi részévé váltak az egyiptomi keresztények mindennapi életének is. Bibliai jelenetek és alakok, szent szimbólumok éppúgy megjelenhettek a gazdagok palotáinak falain, a palotákban használt drága edényeken és az arisztokrácia által viselt szöveteken, mint a szegényebbek számára gyártott tárgyakon. Az aranyon vásárolt selymeken és az igénytelen len- és gyapjúfonalból szőtt szöveteken, a drága ezüsttálakon és az olcsó agyagedényeken ábrázolt keresztény jelképek funkciója azonos volt: mágikus erővel védték a tárgyat és tulajdonosát.

A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének most bemutatott új szerzeménye, a nílusi agyagból készített gabonátároló edény (leltári száma 2003.1. A) valamikor a 6. század folyamán készülhetett. A nagyméretű edényt (magassága 69,5 cm) két külön korongolt félből illesztették össze, az illesztés helye jól látható az edény alsó harmadánál. A talpgyűrű és a fülek — amelyek közül az egyik modern pótlás — külön készültek. Az edény külsejét matt fehér bevonat borítja, erre került az edény felső részén a díszítés. Az edény alsó felén látható kötélle nyomatok azt mutatják, hogy a két edényfél összeillesztésekor az alsót több helyen körülkötözve óvták a deformálódástól. Az edényfal vékonysága és szilárdsága olyan fazekasműhelyre vall, amelynek kemencéjében jó minőségű tömegárut lehetett gyártani. Mindazonáltal a budapesti edény két felét gondatlanul korongolták és illesztették össze, ennek következtében az edényfal az égetés folyamán egy helyen hosszan megrepedt.

A díszítés barna és vöröses narancs színű földfestékekkel készült. A festés szerény színvonala arra vall, hogy a műhely nem alkalmazott külön mestert a festett díszítés elkészítésére: az bizonyosan az edényt megformáló fazekas munkája. Noha csak naív ábrázolás telt tőle, annak értelmével a jelek szerint teljesen tisztában volt. Az edényfülek az edény felső részét két ovális árkáddal keretelt képmezőre osztják, amelyeket egy-egy önálló, szimbólikus ábrázolás tölt ki. Az egyik képmezőben galamb, a másikban szőlőfürtökkel megrakott szőlőtő látható, két oldalán galambokkal. Az egyedül ábrázolt madár nyakára festett kereszt a megváltásra utal: a madáralak a Paradicsom ígéretével bíró keresztény hívő jelképes ábrázolása. A másik képmező szőlőlugasa Krisztust, az örök élet forrását jelképezi; az üdvözült keresztény ismét galamb

alakjában jelenik meg. A rokon kép, amelyben a szőlőtő helyét a győzedelmes kereszt foglalja el, a kora-bizánci művészet leggyakoribb motívumai közé tartozik.

A díszítés rendszere és az ábrázolt témák arra vallanak, hogy a budapesti edény készítője jól ismerte az elit számára gyártott drága agyagedények díszítésének számos formáját és motívumát. A madarak kettős vonallal rajzolt kontúrjai azonban ennél közelebről is meghatározzák mintáinak forrásvidékét: amint erre szakkarai edényleletek utalnak, ez a vonás egy olyan, a 6. században működő műhely jellemzője volt, amelyet összefüggésbe hozhatunk a kora-bizánci Egyiptom egyik legjelentősebb művészeti központjával, a szakkarai Jeremiás-kolostorral.

TÖRÖK LÁSZLÓ

